

Андрій Яворський

Слово прощання о. архімандрита Романа Пентки на празнику Великомученика Микити у Костомолотах 9 вересня 2007 р.

У мережі Інтернету у 2008 році, на офіційній web-сторінці неоуніятської парафії у Костомолотах: <http://www.cyrylimetody.marianie.pl/kronika.htm> (08.09.2014), було поміщено прощальний текст отця архімандрита Романа Пентки (1937–2011) під назвою: «Слово прощання о. архімандрита Романа Пентки на празнику Великомученика Микити в Костомолотах 9 вересня 2007».

Це, на нашу думку, приклад існування богословської білінгви польською та українською мовами з використанням церковнослов'янizmів у єдиній неоуніятській парафії Великомученика Микити в Костомолотах над Бугом, що на Південному Підляшші. Слово прощання о. архімандрита Романа Пентки слід розглядати на літературознавчій та мовознавчій площинах та як літературний твір, написаний до важливої події, відходу автора на резидента до монастиря у Люблині. Отець Роман, як парох неоуніятської парафії Великомученика Микити у Костомолотах, провів у тій парафії сорок років душпастирської місії (1969–2007). Текст був формою його подяки за довгорічне перебування в парафії і з'явився у польсько-українській редакції, як форма промови священника до своїх парафіян. Він був поміщений на web-сторінці парафії латинкою.

Отець Роман Пентка (о. Roman Piętko MIC) народився 7 листопада 1937 року у Новій Осторленці, помер 26 березня 2011 року у Люблині. Походив із селянської родини з Мазовії. Був сином Станіслава Пентки та Станіслави Лучак. Здобув освіту в середній школі в місті Гора Кальварія. У 1953 році перервав навчання в середній школі і вступив до згромадження Отців Мар'янів. Під час учнівства склав іспит на атестат зрілості. Після представлення обітів почав вивчати філософію та богослов'я в монастирі в Гетжвалді та в Духовній семінарії в місті Влоцлавек. 1964 р. був висвячений в сан римо-католицького священника єпископом Казімежом Майданським. У 1965–1970 роках він вивчав класичну філологію на факультеті гуманітарних наук

Люблінського католицького університету. У роках 1982–1995 викладав латинську та грецьку мови в Маріанській семінарії в Любліні та на факультеті теології в Католицькому університеті в Любліні.

З 60-х років його інтерес зосереджувався на східних католицьких обрядах, тому в 1966 році він отримав згоду генерального архимандрита монастиря Мар'янів, єпископа Чеслава Сіповича служити візантійську літургію і став відправляти у візантійсько-слов'янському обряді. З 1968 року він був вікарієм, а з 1969 – парохом єдиної неонуніятської парафії в Польщі з візантійсько-слов'янським обрядом у селі Костомолоти над Бугом. Під час свого тривалого перебування в Костомолотах, отець Роман Пентка добре пізнав візантійсько-слов'янський обряд та вивчив українську мову. Тут він виконав численні переклади візантійсько-слов'янських богослужбових текстів польською мовою. Увів частинно польську мову до богослужінь та чимало змін до візантійсько-слов'янської літургії та до церковної богословської практики єдиної в Польщі неонуніятської парафії, якою завідував, як парох.

У 1998 році був представлений у Ватикані в Конгрегації східних церков в сан архимандрита. У 1998–2007 роках намагався створити в Костомолотах монастир Отців Мар'янів, був його настоятелем. У 1998 році його нагороджено Примасом Польщі кардиналом Юзефом Глемпом золотою медаллю «Ecclesiae Populoque servitium Praestanti».

У вересні 2007 року вийшов на пенсію. З огляду на стан здоров'я жив у Мар'янському домі Святих Кирила і Мефодія у Любліні. Помер 26 березня 2011 року в Онкологічній лікарні у Любліні. Був автором двох богословських видань: «Żywot Świętego Męczennika Nikity «Nictas»», Костомолоти (1985) та «Menologion», Костомолоти (2007): ISBN 978-83-7502-038-0.

Текст:

Słowo pożegnalne o. Archimandryty Romana Piętki na Prażniku ku czci św. Męczennika Nikity w Kostomłotach 9 września 2007

Serdecznie dziękuję w imieniu nowego księdza proboszcza Zbigniewa [Nikoniuka] i swoim i brata Romana [Macieja Zachary MIC], mego wieloletniego Współpracownika, za tak liczne uczestnictwo, i to takich osobistości, w tej dorocznej uroczystości naszej unickiej parafii ku czci św. Patrona, męczennika Nikity.

Serdecznie dziękuję moim dotychczasowym parafianom, Unitom z okolic, i sympatykom unickich Kostomłot, za wyrazy życzliwości i za drogo-cenny upominek, złoty łańcuszek na szyję, dla mnie i dla brata Romana. Tak jak złoto nie rdzewieje, tak pamięć Wasza o mnie i bracie Romanie, o Marianach, nie zardzewieje – chyba to chcieliście przez taki prezent wyrazić. Duże Wam dziękujemy! [Дуже Вам дякуємо!] A gdybyście Wy zapomnieli, to kamienie wołać będą!

Było mi w Kostomłotach bardzo dobrze, o tym świadczy te 40 lat, nie uciekałem od Was w doli i niedoli, razem z Wami odprawiłem ok. 14 600 obiedni [обєдні – Mszy św.], 400 razy wypowiadałem sakramentalne słowa «Kreszczajetsia rab Bożyj» [«Крещается раб Божий»] czyli «zostaje chrzczony sługa Boży», 124 razy nakładając młodej parze korony ślubne wygłaszałem: «Wieniczajetsia rab Bożyj» [«Венчається раб Божий»] i niestety 286 razy pieczętując mogiłę mówiłem: «Pieczatujetsia grob siej» [«Печатуется гроб сей»]. Wiele różnych akcji było po tysiącokroć razy, ale muszę jedno wspomnieć: Po wielokroć razy wyśpiewałem z Wami, szczególnie певчими (piewczymi), bractwem, ministrantami, sotni piseń [сотні пісень], i na pożegnanie przypomnę tę jedną: «Nie zabudu ja etu storonku, gdzie ja sierdce ostawił svoje!...»

А як умру то поховайте
Мене на могилі,
Коло ксьондза Прилуцького,
В Костомлотах миліх.

Щоб лани, які орав я,
Щоб і Буг, і кручі
І вас до церкви ідучіх
Було видно,
І вас в церкві співаючіх
Було чути.

Я до Любліна поїду,
Буду прїжджати,
А нарешти все покину і полечу
До Самого Бога молитися.

А ви мене, як сказав я, поховайте.
Поховайте, та вставайте,
Голови в гору поднесіте,
Всі жалі порвіте
І свою церковку гарну

Співом наповніте.

І мене тут в Костомлотах, Лебедьові
В Окчині і Кодню,
Добратичах, Тересполью,
Малашевичах, і всюди,
В сім'ї великій, новій,
Не забудьте помянути
Незлим тихим словом.

9 вересня 2007

Представлений польсько-український текст під назвою: «Слово прощання о. архімандрита Романа Пентки на празнику Великомученика Микити в Костомолотах 9 вересня 2007», розміщено на офіційній web-сторінці неоуніятської парафії у Костомолотах. Сторінка парафії велася польською мовою, тому весь корпус тексту подано латинкою. Для потреб даного наукового дослідження текст розмежовано, польська частина лишилася в оригінальній версії, українській частині повернуто кириличну форму.

Саме польською мовою складено й першу частину аналізованого тексту. Це було емоційне та образне звернення пароха о. архімандрита Романа зі щирою подякою до гостей та парафіян із нагоди завершення 40-річної душпастирської місії. У своєму тексті парох дякував за спільно проведений душпастирський час своїм парафіянам та просив залишитися у їх пам'яті. Зі змісту польськомовного звернення виникає, що на святі-празнику Великомученика Микити 9 вересня 2007 року було багато офіційних гостей, які приїхали до Костомолот попрощатися з отцем Романом. Тому звернення до них велося польською мовою. У загалом польському тексті, однак, знайшлися українські та церковнослов'янські вкраплення. Вони були зрозумілі парафіянам, прив'язаним до своєї літургійної традиції. Ідеться про дві українські фрази: «Duże Wam dziękujemy!» [«Дуже Вам дякуємо!»] та «sotni piśeń» [«сотні пісень»]. У тексті знайшлися також церковнослов'янські формули, безпосередньо пов'язані з візантійсько-слов'янським обрядом, у якому о. архімандрит Роман служив у парафії Великомученика Микити в Костомолотах. Це формули: «Kreszczajetsia rab Bożyj» [«Крещається раб Божий»], «Wienczajetsia rab Bożyj» [«Венчається раб Божий»] та «Pieczatujetsia grob siej» [«Печатуюється гроб сей»]. Серед церковнослов'янських формул тільки першу: Kreszczajetsia rab Bożyj [«Крещається раб Божий»], автор пояснив польською мовою, як: «zostaje chrzczony sługa Boży»,

можливо, тому, що формула могла видаватися близька до самого знаку хреста, а тут ішлося авторові про таємницю хрещення.

Друга частина промови була виразно скерована до костомолотських парафіян. Це з літературознавчого погляду був авторський парафраз українською мовою за мотивами «Заповіту», Тараса Шевченка. У ньому отець архимандрит Роман звертався до своїх парафіян не лишень з подякою за спільну багаторічну присутність, але також з проханням поховати його біля костомолотської церкви, поруч о. Олександра Прилуцького (1910–1993) – давнього пароха неоуніятської парафії у Костомолотах, який тут служив від 22 серпня 1940 року до 31 серпня 1969 року. Варто звернути увагу на перший куплет вірша: «А як умру то похोвайте / Мене на могилі, / Коло ксьондза Прилуцького, / В Костомлотах миліх», де автор вжив місцеву староукраїнську форму з традиції Берестейської унії на Подляшші у XVII–XVIII століттях: «ксьондз», а не «отець» чи з кінця XIX ст. «батюшка». Це тому, щоб промова була більш емоційно зрозумілою для людей у Костомолотах та щоб вони ототожнювалися з нею. У рядку «В Костомлотах миліх» звертає увагу словоформа *миліх* як вираження надбужанської української мовної специфіки зближення давніх голосних *i та *y.

Поява українських та церковнослов'янських украплень у першій частині звернення, а також українськомовного віршованого тексту в наступній другій частині, була пов'язана з тим, що отець Роман Пентка звертався до своїх парафіян – носіїв української мови. У такий спосіб не просто стверджено було факт проживання на цій території українців, але й висловлено їм подяку на завершення душпастирської місії. Це була духовна форма єднання з ними, а також ушановано їхню прихильність до відповідного церковного обряду й мови богослужіння.

Другу – віршовану – частину звернення пароха написано літературною українською мовою з говірковими костомолотськими елементами, за мотивами «Заповіту» Тараса Шевченка. Про це свідчать текстові збіги (перші і заключні рядки, по суті, цілком тотожні Шевченковим) та наслідування версифікаційних елементів з Кобзаря.

В аналізованому віршованому тексті відображено локальний колорит місцевості, з якою пов'язане було життя його автора. Використано назви населених пунктів двох імін Білопідляського повіту Люблінського воєводства – Кодень і Тереспіль. Ойконіми подано в тих варіантах, які відображають місцеву українську, зокрема й говіркову, вимову, а також діалектні особливості оформлення місцевого відмінка: *в Костомлотах, Лебедьові, в Окчині і Кодню, Добратичах, Тересполью, Малашевичах*. Місцевість «Тереспіль», подано

за російською церковною традицією з XIX століття, у місцевому відмінку: [y] *Тересполью*.

У тексті отця Романа Пентки використано також архаїчні форми наказового способу дієслів на зразок *поднесіте, порвіте, напoлніте* (форми на *-іте*, щоправда, наявні і в Шевченковому «Заповіті»). У випадку *поднесіте* відзначено ще і збереження давнього голосного *o в ненаголошеному закритому складі, а це явище – типова північноукраїнська мовна ознака. Словоформа *напoлніте* відображає збереження [л] перед приголосним, що так само, можливо, пов'язано з місцевою вимовою. Локальну специфіку зближення давніх голосних *i, *y після бокового [л] та шиплячого [ч] ілюструють словоформи *миліх, ідуціх, співаюціх*. Оформлення місцевого відмінка однини у випадку *в церквi* свідчить про те, що в тутешній говірці давній голосний *ě в позиції без наголосу розвинувся в [и], зокрема в закінченнях іменників. Варіант *помянути* свідчить про збереження м'якої вимови губних перед [ʼa] з давнього *ę.

Звернення пароха, зокрема й переспів Шевченкового «Заповіту», цікаве не тільки з мовознавчого погляду, але також з літературознавчої перспективи. Звернення можна розглядати як факт фіксації деяких рис місцевого українського народного мовлення. Цей текст, як з'ясовано, має важливе антропософно-лінгвістичне й духовне значення. З мовознавчого погляду, текст має також історичне значення, він фіксує мовні особливості Південного Підляшшя у їх говірковій українській надбужанській формі.

Переспів «Заповіту» Тараса Шевченка у «Слові прощання о. архімандрита Романа Пентки на празнику Великомученика Микити в Костомолотах 9 вересня 2007» є свідомством живучості поезії Кобзаря на Південному Підляшші. Апеляція до «Заповіту» показує, що текст переспіву, безумовно, був зрозумілий для українських мешканців Костомолот і фактично відкликувався на празнику до церковної традиції звертатися до людей українською мовою.